

بررسی و یژگیهای کتاب‌های چاپ شده در مطبعه چاپ سنگی آستان قدس رضوی

منوچهر آراسته^۱

چکیده

شواهد و قرائن و کتب موجود نشان می‌دهد در گذشته مطبعه چاپ سنگی^۲ به لحاظ انتساب به حضرت رضاع) وجود داشته و برای اولین بار از این شیوه برای چاپ منابع استفاده گردیده است. پژوهش حاضر با هدف بررسی و یژگیهای کتب چاپ شده در مطبعه چاپ سنگی آستان قدس رضوی از لحاظ کتابشناسی و نسخه شناسی مانند، عنوان، موضوع، زبان، کاتب، خط، جلد و ... است. روش پژوهش به شیوه تحقیق کتابخانه‌ای است. با بررسی صورت گرفته، تعداد ۱۵ عنوان کتاب چاپ سنگی طبع شده در این مطبعه شناسایی گردید. یافته‌ها حاکی از آن است که قدیمی‌ترین کتاب شناسایی و چاپ شده در این مطبعه موسوم به منتخب القوائد راقم مشهدی چاپ سال ۱۲۹۴ هـ.ق است. بر طبق اسناد موجود و نسخه‌های شناسایی شده مشخص می‌شود که این نسخه‌ها علی‌الظاهر بین سال‌های ۱۲۹۴-۱۳۴۴ ق در مشهد مقدس در مطبعه چاپ سنگی آستان قدس رضوی چاپ شده است.

کلیدواژه‌های موضوعی: مطبعه چاپ سنگی، چاپخانه چاپ سنگی، آستان قدس رضوی، مشهد

مقدمه

اختراع چاپ تحولی بس ژرف و عمیق در انتقال دانش داشت. مسئله کتابت با اختراع چاپ به‌عنوان وسیله ارتباطی و انتقال فکر و دانش بیشتر حائز اهمیت گشت. در اواسط قرن ۱۱ ق. در عهد صفویه، گروهی از بازرگانان ایرانی، که از ارامنه اصفهان و ساکنن آمستردام بودند، ابتدا حروف زبان ارمنی را تهیه و سپس چاپخانه‌ای را خریداری و وارد جلفای اصفهان کردند (بابازاده، ۱۳۷۸، ۱۰). تحول جدی چاپ در ایران، در زمان فتحعلی شاه روی داد. در این زمان، به‌همت عباس میرزا، چند تن برای آموختن فن چاپ به کشور انگلستان و روسیه اعزام شدند و پس از آموختن این فن، برای نخستین بار، دستگاه‌های چاپ سربی را به ایران آوردند. در همین زمان، میرزا زین‌العابدین تبریزی به‌دستور عباس میرزا به روسیه اعزام شد تا فنون چاپ و روش ساختن مرکب را فراگیرد. وی پس از بازگشت به ایران، چاپخانه‌ای را در تبریز با حروف سربی راه‌اندازی کرد (فرجامی، ۱۳۸۱، ۵).

اولین کتابی که در این چاپخانه انتشار یافت رساله جهادیه میرزا عیسی قائم مقام در سال ۱۲۳۳ هجری قمری بوده است. ابتدا کتاب‌های چاپی سربی با حروف و وسایل ابتدایی منتشر می‌شد. در سال ۱۲۴۰ ق میرزا زین‌العابدین، که در کار خود خیره و شهره بود، به امر فتحعلی شاه به تهران فراخوانده شد تا به کمک منوچهر خان معتمدالدوله، اولین چاپخانه سربی دارالخلافة تهران را راه‌اندازی کند. نخستین کتابی که در مطبعه تهران به طبع رسید حیات القلوب محمد باقر مجلسی در سال ۱۲۴۰ ق بود. فعالیت چاپخانه‌های تبریز، تهران، و اصفهان که با اولین کتاب چاپی در سال ۱۲۳۳ ق. در دارالسلطنه تبریز شروع شده بود با طبع آخرین کتب چاپی در سال ۱۲۶۹ ق در دارالخلافة تهران به پایان رسید. پس از آن، کتاب‌های چاپ سربی، جای خود را به کتاب‌های چاپ سنگی سپرد (بابازاده، ۱۳۷۸، ۱۷). چاپ سنگی برای نخستین بار توسط میرزا صالح شیرازی معروف به میرزا صالح تبریزی در تبریز به راه افتاد. میرزا صالح از سوی عباس میرزا نایب‌السلطنه برای فراگیری هنرهای جدید به روسیه رفته بود. در پایان نسخه زادالمعاد چاپ ۱۲۵۱ ق توضیح مختصری درباره تاریخچه ورود صنعت چاپ سنگی به ایران داده شده و عنوان شده که چاپ سنگی برای نخستین بار توسط میرزا صالح بن حاج باقرخان شیرازی معروف به میرزا صالح تبریزی در تبریز به راه افتاده است. میرزا صالح که از سوی دولت با حکم ماموریت به روسیه رفته بود، در بازگشت یک دستگاه ماشین چاپ سنگی با خود به تبریز آورد که

^۱ کارشناس ارشد سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

^۲ Lithography

آن را در سال ۱۲۵۰ ق راه اندازی کرد و آقا علی بن حاج محمدحسین امین الشرع تبریزی را به ریاست آن گماشت. در همین چاپخانه ابتدا قرآن مجید (۱۲۵۰ ق) و سپس زادالمعاد (۱۲۵۱ ق) را چاپ کردند (آراسته، ۱۳۹۰، ۳).

سده سیزدهم هجری قمری به عنوان دوره تحول در ایران یاد شده است. در این دوره است که برای نخستین بار دانش و اطلاعات از حوزه کتابخانه اختصاصی خارج شده و از طریق چاپ و انتشار کتاب‌ها و ایجاد مدارس به شیوه نوین و همچنین چاپ و آرایش کتاب تحولی منحصر به فرد یافته است. از یک سو، دانش و اطلاعات که تا پیش از این به صورت کتاب های دستنویس و تک نسخه؛ نگارش، طراحی و تولید می شدند، در قالب کتاب‌هایی با تیراژ بالاتر منتشر گردیدند. از جهت دیگر، فن جدید چاپ سنگی امکانات تازه ای برای هنرمندان در عرصه تصویرسازی، خوشنویسی، آرایش کتاب فراهم آورد که تا پیش از این در اختیار هنرمندان ایرانی نبود. این کتاب‌ها همواره به جهت ویژگی و شرایط خاص (نظیر نوع چاپ، خط، تاریخ کتابت، قدمت و نفاست علمی و هنری و...) از اهمیت و ارزش والایی برخوردار می باشند (آراسته و دیگران، ۱۹۴، ۱۳۹۰).

شواهد و قرائن و کتب موجود نشان می دهد در گذشته مطبعه چاپ سنگی به لحاظ انتساب به حضرت رضاع) وجود داشته و برای اولین بار از این شیوه برای چاپ منابع استفاده گردیده است. دسترسی و دستیابی به پیشینه چاپ در بلاد و سرزمین‌های متنوع، کمکی درخور و شایسته به تاریخ فرهنگ و معارف مردم نموده است. طبق طومار عضدالملک مورخ ۱۲۷۳ ق آستان قدس یک باب ضرابخانه داشته است که در آنجا سکه یک قرانی و دو قرانی ضرب می شده است. این ضرابخانه متصل به ضلع شرقی صحن جدید و در پشت آب انبار واقع بوده است. ناصرالدین شاه پس از مسافرت سال ۱۲۹۰ ق به اروپا به فکر متمرکز نمودن دستگاه ضرب سکه افتاد و در سال ۱۲۹۴ چرخ ضرب سکه و ضرابخانه دولتی را به میرزا امین خان امین الملک سپرد (مصاحب، ۱۳۵۶، ۱۶۵۲). پس از اینکه دولت ضرابخانه را به تهران منتقل می کند و ماشین‌های ضرب سکه را خریداری می نماید، این ضرابخانه تعطیل شده و در محل مذکور مطبعه چاپ سنگی دائر می گردد و بعضی اوقات، زیارتنامه‌ها و کتب ادعیه در مطبعه سنگی مذکور چاپ می شود. اکنون محل ضرابخانه و مطبعه وجود خارجی ندارد و جزء دکاکین بازار کلاهدوزان موقوفه آستان قدس رضوی قرار گرفته است. (مولوی، ۱۳۵۳، ۲۵۶).

منابع منتشر شده در این مطبعه دارای ارزش تاریخی و فرهنگی و بسیار نفیس و ارزشمند بوده و می تواند نشان دهنده تاریخچه صنعت چاپ سنگی و چاپ در آستان قدس رضوی باشد. با این حال تا کنون کتاب‌های چاپ شده در این مطبعه معرفی نشده و مشخص نشده که این منابع از نظر ویژگی های کتابشناسی و نسخه شناسی چه اطلاعاتی را در بر دارند. این پژوهش بر آن است تا در حد امکان کتب چاپ شده در این مطبعه را شناسایی و اطلاعات لازم را در مورد این منابع نمایان و در اختیار محققان و علاقه مندان به تاریخ چاپ و نیز نشر در آستان قدس رضوی و مشهد قرار دهد.

روش کار در دستیابی به هدف این مقاله شیوه تحقیق کتابخانه‌ای بوده و منابع این پژوهش مبتنی بر کتاب‌های کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، کتابخانه ملی، کتابخانه مجلس، کتابخانه دانشگاه تهران، کتابخانه ملک، کتابخانه مجمع ذخایر اسلامی، فهرست مشار، فهرست‌ها، کتابشناسی‌ها و ... است. بر این مبنای نخست سعی گردید کتاب‌های چاپ سنگی چاپ شده در مطبعه چاپ سنگی آستان قدس رضوی از منابع مذکور استخراج گردد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

بر اساس شواهد و قرائن در آستان قدس رضوی برای اولین بار از شیوه چاپ سنگی برای چاپ منابع استفاده شده است. این منابع دارای ارزش تاریخی و فرهنگی می باشند. مسئله مهم در مورد نسخه های چاپ سنگی مطبوعه آستان قدس شناسایی و تعیین قدمت آنهاست به ویژه که دارای ارزش هنری و علمی نیز هستند. از آنجایی که تحقیق جامعی در مورد این منابع صورت نگرفته است، تحقیق روی مجموعه کتب سنگی چاپ شده در مطبوعه آستان قدس رضوی می تواند گوشه‌ای از تاریخ چاپ و نشر در آستان قدس رضوی و مشهد را نمایان و ویژگی‌های این کتب را مورد بررسی و در اختیار محققان، اندیشمندان، کتابداران و دوست داران تاریخ چاپ قرار دهد.

معرفی نسخه‌ها

با بررسی صورت گرفته، ۱۵ عنوان مربوط به نسخه های چاپ سنگی چاپ شده در مطبوعه مبارکه آستان مقدس رضوی شناسایی گردید که نشان می دهد صنعت چاپ در دوران قاجار در مشهد وجود داشته است. قدیمی ترین نسخه شناسایی شده در این مطبوعه منتخب القصاید راقم مشهدی (تصاویر شماره ۱ و ۲) چاپ ۱۲۹۴ق است که در انتهای این نسخه عبارت: "الحمد لله رب العالمین و الصلوه و السلام علی محمد و آله اجمعین قد تمت الکتب الموسوم بمنتخب القصاید از کلام اقل العباد اعلی المتخلص بالراقم در کارخانه چاپ آستانه مقدسه حضرت رضویه علیه آلاف و التحیه و الثناء است که بر حسب امر... سمت انطباع پذیرفت سنه ۱۲۹۴ق". با توجه به سند ذکر شده در بالا و نسخه شناسایی شده علی الظاهر این مطبوعه در سال ۱۲۹۴ ق فعالیت خود را آغاز کرده است. بعد از آن کتاب اکسیر الاخبار للاخیار الابرار نوشته حسن بن حسین بن اسمعیل بن مرتضی الحسینی الیزدی چاپ ۱۳۱۰ق (تصاویر شماره ۳ و ۴)؛ نجاه العاصین (تصاویر شماره ۵ و ۶)، چاپ ۱۳۱۱ق؛ کتاب سرور المؤمنین نوشته جسور چاپ ۱۳۱۱ق (تصاویر شماره ۷ و ۸)؛ رشف العسل و کشف الغزل نوشته محمد بن الحسن الحسینی الهندی چاپ ۱۳۱۶ق (تصاویر شماره ۹ و ۱۰)؛ تسلیه العباد ترجمه مسکن الفواد نوشته شیخ زین الدین بن شیخ علی بن شیخ احمد بن شیخ جمال الدین بن تقی ابن صالح بن اشرف جبعی عاملی مشهور به شهید ثانی چاپ ۱۳۲۱ق (تصاویر شماره ۱۱ و ۱۲)؛ ذریعه الرضویه نوشته گوهری چاپ ۱۳۲۱ق (تصاویر شماره ۱۳ و ۱۴)؛ بحر الفرائد مسمی به فیض روحانی نوشته محمد یوسف مهاجر هروی المتخلص به ریاضی چاپ ۱۳۲۴ق (تصاویر شماره ۱۵، ۱۶ و ۱۷)؛ مزامیر الاولیاء نوشته سید محمد باقر کنجوی اصفهانی چاپ ۱۳۲۵ق (تصاویر شماره ۱۸ و ۱۹)؛ اکفاء المکائد و اصلاح المفاصد نوشته محمد باقر آیتی قائینی چاپ ۱۳۲۶ق (تصاویر شماره ۲۰ و ۲۱)؛ آداب الشریعة المطهره نوشته محمد باقر ابن محمد جعفر اصفهانی چاپ ۱۳۳۱ق (تصاویر شماره ۲۲ و ۲۳)؛ رساله مسئله از شیخ مرتضی انصاری، ۱۳۳۱ق (تصاویر شماره ۲۴ و ۲۵)؛ لزوم حجاب نوشته فضل الله آل داوود مشهدی چاپ ۱۳۳۲ ق (تصاویر شماره ۲۶ و ۲۷)؛ وسیله الامان من مکائد الشیطان فی حالة الاحتضار نوشته محمد هاشم بن محمد علی الخراسانی المشهدی چاپ ۱۳۴۰ق (تصاویر شماره ۲۸ و ۲۹)؛ زیارت دوره حرم مولانا حضرت ثامن الائمه، ۱۳۴۴ق (تصاویر شماره ۳۰ و ۳۱) است. با بررسی این منابع مشخص گردید این نسخه ها علی الظاهر بین سال های ۱۲۹۴-۱۳۴۴ق چاپ گردیده است.

همانطور که پیش بینی می شد ۱۲ عنوان چاپ شده در این مطبوعه در حوزه مذهب و سه عنوان در حوزه ادبیات (شعر) می باشد. البته شعرها نیز در زمینه مذهبی می باشند. ۱۳ عنوان به زبان فارسی و ۲ عنوان به زبان عربی، ۱۰ عنوان به خط نسخ و ۵ عنوان به خط نستعلیق، در ۷ عنوان نام کاتب به نام علی بن محمد حسن مشهدی خراسانی المتخلص بالراقم، شیخ عبدالرزاق یزدی اردکانی، عبدالحسین بن میرزا نصرالله، محمدحسین هروی، آقا ابن ملا علی تبریزی اصل و محمد حسن اصفهانی آمده است.

۶ عنوان دارای جلد مقوایی با روکش تیماج، ۳ عنوان دارای جلد مقوایی با روکش کاغذ با عطف تیماج، ۳ عنوان دارای جلد مقوایی با روکش کاغذ، ۱ عنوان دارای جلد مقوایی با روکش کاغذ با عطف و لچکی تیماج، ۱ عنوان دارای جلد تیماج یک لا و ۱ عنوان دارای جلد مقوایی است.

از لحاظ قطع ۳ نسخه در قطع رحلی، ۳ نسخه در قطع وزیری، ۴ نسخه در قطع جیبی و ۵ نسخه در قطع رقعی است. ۱۳ عنوان دارای آرایش می باشد، ۱۳ نسخه دارای آرایش جدول، ۶ نسخه دارای سرلوح، ۶ نسخه دارای کتیبه، ۱ نسخه دارای ترنج، ۱ نسخه دارای سرترنج، ۳ نسخه دارای جدول داخل متن، ۴ نسخه دارای کمند، ۱ نسخه مصور و ۱ نسخه دارای لچکی است.

در زیر، نسخه ها به ترتیب تاریخ نشر معرفی شده و مشخصات هر نسخه شامل نویسنده، عنوان، نویسنده، کاتب، محل نشر، ناشر، سال نشر، تعداد صفحات، اندازه کتاب، زبان، جلد، خط، آرایش و... خواهد بود.

*راقم مشهدی، محمد بن غیاث الدین، قرن ۱۱ ق

منتخب القصاید / راقم مشهدی

مشهد: کارخانه چاپ آستانه حضرت رضویه، ۱۲۹۴ ق

۱۸۹ ص. ۲۱ × ۱۶ س. م، رقعی

فارسی

آغاز: افتاده. اصل مجاز فرع وجود حقیقت است بیگانه را مگو که نخواهد شد آشنا

انجام: از حق دوام دولت و عمرش طلب چندانکه هست نور و ضیا مهر و ماه را

خط نستعلیق؛ جلد مقوایی با روکش تیماج؛ کاغذ فرنگی نباتی؛ آرایش جدول و جدول داخل متن

۱. شعر فارسی - قرن ۱۱ ق

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، کتابخانه ملی، کتابخانه ملک

*حسینی اردکانی، حسن بن حسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۳۸ ق.

اکسیر الاخبار للاخبار الابرار / حسن بن حسین بن اسمعیل بن مرتضی الحسینی الیزدی ؛ تصحیح مهدی صحاف

کربلائی

مشهد : دارالطباعة رضویه، ۱۳۱۰ ق

ج. ۳ (۲۶۵ ص). ۲۴ × ۱۶ / ۵ س. م، وزیری

عربی

آغاز: بسمله و به نستعين الحمد لله الواحد الاحد الصمد... اما بعد فيقول الفاني الباقي... حسن بن حسين بن اسمعيل بن

مرتضى الحسينى اليزدى...

انجام: ... و ارض عربيه الاحقاد هذا الخلق تحقادا بدرية و حنينه و الحمد لله وحده.

خط نسخ ؛ جلد مقوایی با روکش کاغذ با عطف تیماج؛ کاغذ فرنگی نخودی؛ آرایش سرلوح، و جدول

یادداشت: به مباشرت عالیجناب آقا شیخ مهدی به طبع رسیده است. فهرست مطالب در ابتدای نسخه آورده شد است.

۱. احادیث اخلاقی. ۲. احادیث شیعه - قرن ۱۴ ق. ۳. قرآن - اخلاق. ۴. اخلاق اسلامی.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، کتابخانه ملی، کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران

*مشهدی خراسانی، علی بن محمد حسن

نجاه العاصین / علی بن محمد حسن مشهدی خراسانی؛ کتابت علی بن محمد حسن مشهدی خراسانی المتخلص بالراقم
- مشهد: کارخانه آستانه رضویه، ۱۳۱۱ ق

۵۲۶ ص. ۲۱×۳۴ س. م، رحلی

فارسی

آغاز: بسمله. دیباچه مشتمل بر دو مقدمه مقدمه اولی اقرار و اعتراف...

انجام: مذمت و پشیمانی حاصل خواهند نمود در روز یوم یفر المرء من اخیه حسرت این کتاب را خواهند کشید چه حسرتی

خط نسخ؛ جلد مقوایی باروکش کاغذ با عطف تیماج؛ کاغذ فرنگی نخودی؛ آرایش سرلوح، و جدول یادداشت به سعی و اهتمام ملا میرزا محمد کتابفروش و مشهدی محمد رضای طهرانی به طبع رسیده است.
۱. اسلام - مسائل متفرقه.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

*جسور

سرور المؤمنین / جسور

مشهد: کارخانه آستانه مقدسه رضویه، ۱۳۱۱ ق

۱۱۶، [۴] ص. مصور: ۱۴×۲۲ س. م، رقی

فارسی

آغاز: بسمله و به نستین. اول سر دفتر حی قدیم هست بسم الله الرحمن الرحیم

انجام: حق احمد شافع یوم الحساب شیعیان کردند یکسر کامیاب

خط نستعلیق؛ جلد مقوایی با روکش کاغذ؛ آرایش ترنج و دوسرترنج، لچکی، سرلوح، کتیبه، کمند، جدول و جدول داخل متن

یادداشت: به سعی و اهتمام عالیجناب شیخ محمد ولد مرحوم مشهدی محمد رضا طهرانی به طبع رسیده است. در انتها غلطنامه آمده است. صورت مولف کتاب در صفحه ۱۱۷ آورده شده است.

۱. شعر مذهبی. ۲. مدیحه و مدیحه سرایی.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، مجمع ذخایر اسلامی

*حسینی هندی هروی، محمد بن حسن، - ۱۳۲۲ ق

رشف العسل و كشف الغزل / محمد بن الحسن الحسینی الهندی؛ کتابت شیخ عبدالرزاق یزدی اردکانی

مشهد: دارالطباعة آستانه مبارکه رضوی، ۱۳۱۶ ق

۱ ج (بدون شماره گذاری). ۱۰/۵×۱۶/۵ س. م، جیبی

فارسی

آغاز: بسمله. الحمد لله الذی جعل جزاء ذکر مذکرا و اجزل للساکرین لنعمه وقرا و صلی الله علی محمد...

انجام: امیدواری گذشته به خاک هلاک نومیدی فرو رفت و طالع منحوش بطریق منکوس برو رفت

خط نسخ؛ جلد مقوایی با روکش تیماج؛ کاغذ فرنگی نخودی؛ آرایش کتیبه و جدول

یادداشت: نسخه به اهتمام شیخ محمد باسمه چی به طبع رسیده است. دارای ظهریه - هو الله تعالی شأنه - اعلم ان مؤلف المشید و الدر المنضد من مؤلفات السيد السند و البحر المعتمد السيد محمدالحسینی الهندی الشهیر بالهروی... شیخ عبدالرزاق فی سنه ۱۳۱۶

یادداشت: در ۲ باب در شطری از آداب سالک و در شرح غزلی از غزلهای حافظ است
۱. اخلاق اسلامی - متون قدیمی تا قرن ۱۴. ۲. احادیث اخلاقی. ۳. آداب طریقت.
محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، کتابخانه مجلس

* شهیدثانی، زین‌الدین بن علی، ۹۱۱ - ۹۶۶ ق

[مسکنه الفواد. فارسی]

تسلیه العباد ترجمه مسکن الفواد/ شیخ‌زین‌الدین بن شیخ علی بن شیخ احمد بن شیخ جمال‌الدین بن تقی ابن صالح بن اشرف جبعی عاملی مشهور به شهیدثانی؛ ترجمه ابن محمد باقر الخراسانی میرزا اسمعیل مجدالادبا؛ تصحیح مشهدی عبدالحسین تاجر تبریزی؛ کتابت عبدالحسین بن میرزا نصرالله مشهد: دارالطباعة آستانه مقدسه رضویه مشهد ۱۳۲۱ ق

۱۵۰ ص. ۱۴/۵×۲۲ س، م، رقی

فارسی

آغاز: بسمله. سپاس و ستایش بی قیاس مهربان خدای یگانه را تعالی شأنه... و بعد این بنده خاکسار ابن محمد باقر الخراسانی میرزا اسمعیل...

انجام: عدل شایع ورا الخلق کریم جور رابع و رابوجه حسن

خط نسخ؛ جلد مقوایی با روکش کاغذ؛ کاغذ فرنگی نخودی؛ آرایش کتیبه، کمند و جدول

یادداشت: بوسیله میرزا آقای طهرانی و به اهتمام و تصحیح مشهدی عبدالحسین تاجر تبریزی به طبع رسیده است.

یادداشت: همراه با نشوه الوداد و هدیه المعاد در یک مجلد صحافی شده است.

۱. اخلاق اسلامی. ۲. احادیث اخلاقی.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، کتابخانه ملی، کتابخانه مجلس

* گوهری

ذریعه الرضویه / گوهری

مشهد: دارالطباعة آستان قدس رضوی، ۱۳۲۱ ق

۲۱۹ ص. ۱۶/۸×۲۱/۳ س، م، وزیر

فارسی

آغاز: بسمله. خواهی دلا درد تو را حق کند دوا رو کن بروضه و حجت خدا

انجام: حق احمد شافع یوم الحساب شیعیان کردند یکسر کامیاب

خط نستعلیق؛ جلد مقوایی با روکش تیماج؛ کاغذ فرنگی نخودی؛ آرایش سرلوح، کتیبه، کمند، جدول و جدول داخل متن

یادداشت: در انتها ملحقات آمده است.

۱. شعر مذهبی.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، مجمع ذخایر اسلامی

*ریاضی، محمدیوسف، ۱۲۹۰ - ۱۳۳۵ق

بحرالفرائد مسمی به فیض روحانی / محمدیوسف مهاجر هروی المتخلص به ریاضی؛ کتابت محمدحسین هروی

مشهد: دارالطباعه مبارکه مقدسه رضوی، ۱۳۲۴ق

۵۱۱ص: مصور؛ ۳۳/۵ × ۲۱ س.م، رحلی

فارسی

آغاز: بسمله. سرنامه بنام کردگاری که فیض او بنظم کرده یاری

انجام: ریاضی شست از دل زنگ و سواس توسل جست بر شهزاده عباس

خط نستعلیق؛ جلد مقوائی با روکش کاغذ با عطف و لچکی تیماج؛ کاغذ فرنگی نخودی؛ آرایش سرلوح، کتیبه و جدول یادداشت: کلیات آثار مولف شامل دوازده نسخه: ۱. بیان الواقعه در سرگذشت مولف. ۲. ضیاءالمعرفه شرحی از حکایات معلومه و گزارشات مسموعه حکایاتی که مولف خود شاهد آنها بوده است ۳. عین‌الوقایع در تاریخ افغانستان ۴. دفتر دانش در علوم متفرقه. ۵. پرسش و پاسخ دوازده سؤال و جواب است که بین مولف و رجال و روسای روحانی اتفاق افتاده است ۶. فیض روحانی (دیوان غزلیات). ۷. منبع‌البکاء (شعار و مراثی) ۸. تحمنیات. ۹. رباعیات ۱۰. پریشان در مطالب متفرقه. ۱۱. اوضاع‌البلاء جغرافیایی مختصری است از بلاد و شهرهای مشهور. ۱۲. خاتمه: در شرح حالات و محاربات دولتین روس و ژاپن البته این دو کتاب از مورد ۶ تا ۱۲ را شامل می‌شود. غلطنامه انتهای نسخه آورده شده است.

۱. شعر فارسی - قرن ۱۴. ۲. نثر فارسی - قرن ۱۴. ۳. شعر مذهبی - قرن ۱۴.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، کتابخانه ملی

*موسوی غروی اصفهانی، محمد باقر بن حسین، - ۱۳۳۵ق

مرقات الایقان و مرقات الصبیان

مزامیر الاولیاء / سید محمد باقر کنجوی اصفهانی

مشهد: دارالطبع رضوی، ۱۳۲۵ ق

۲ج (در یک مجلد) (۱۸۶، ۴۲۰ص). ۳۴×۲۲ س.م، رحلی

فارسی

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی روح الانسان من عوالم قریه الی تلك الدار المشحونه بالبلايا و المحن لطی مسالك العبودیه....

انجام: سوزانیده است صورتهای آنها را حرارت آفتاب رانده می‌شدند در بیابانها در حالتی که دستهای آنها بسته شده بود به گردنشان و آنها را می‌گردانیدند در بازارها

خط نسخ؛ جلد مقوائی با روکش تیماج؛ کاغذ فرنگی نخودی؛ آرایش جدول

یادداشت: کتاب به سرگذشتنامه چهارده معصوم و وعظ می پردازد.

۱. وعظ. ۲. چهارده معصوم - سرگذشتنامه. ۳. اسلام - مسائل متفرقه.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

*آیتی قائینی، محمد باقر، ۱۲۳۸ - ۱۳۱۲.

اکفاء المکائد و اصلاح المفاسد / محمد باقر؛ کتابت آقا ابن ملا علی تبریزی اصل

مشهد: مطبعه رضویه، ۱۳۲۶ ق

۲۷۵ص. ۱۰×۱۷ س.م، جیبی

زبان:فارسی

آغاز:بسمله، الحمد له. و بعد مطلع شدم بر شکایت تو ایدک الله تعالی از غلبه فساد بر اهل زمان...
انجام:این وجیزه را بران حدیث شریف چنانکه رسم است بین محدثین شیعه بشهاده رئیسهم العلامه المجلسی فی الارعین مسلما لاعناً علی اعداء الدین.

خط نسخ؛ جلد مقوایی با روکش تیماج؛ آرایش سرلوح و جدول
یادداشت: به سعی و اهتمام کربلایی میرزا آقا به طبع رسیده است.

یادداشت: این کتاب در صدد رد انکار و عقاید فرقه صوفیه با توسل به روایات ماثوره می باشد.
۱. تصوف - دفاعیه‌ها و ردیه‌ها.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، مجمع ذخایر اسلامی

*فشارکی، محمدباقر بن محمدجعفر، ۱۲۵۱ - ۱۳۱۴ق

آداب الشریعةالمطهره/ ابن محمد جعفر محمدباقر اصفهانی؛ کاتب عبدالرزاق یزدی

مشهد: مطبعه رضوی، ۱۳۳۱ق

۱۱۷ص؛ ۱۷ × ۱۱ س.م، جیبی

فارسی

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی سنا بسنن خاتم الانبیاء و المرسلین و حلیتنا بحلیه سید الاولیاء
انجام: از پیغمبر متواتر رسیده که خلیفه بعد از او دوازده اند و در غیر ایشان این عدد معهود نیست.

خط نسخ؛ جلد:مقوایی با روکش کاغذی؛ کاغذ فرنگی نخودی

یادداشت: به سفارش دهنده کتاب حاج اسدالله تهرانی به طبع رسیده است. فهرست مطالب در انتهای نسخه آمده است.
یادداشت: قانون اسلام بر هر مسلمانیکه معتقد به خدا و امام زمانست واجبست که عمل به آداب و رسوم این کتاب

مستطاب نماید...در مطبعه آستانه رضویه به زیور طبع آراسته شد فی شهر ربیع الاول ۱۳۳۱ق

یادداشت: کتاب آداب الشریعه مشتمل بر ۱۴ باب است که از باب اول در آداب لباس پوشیدن شروع و به باب چهاردهم
در آداب ادعیه ختم می‌شود.

۱. راه و رسم زندگی (اسلام). ۲. راه و رسم زندگی (اسلام) - احادیث - احادیث. ۳. احادیث اخلاقی - قرن ۱۴. ۴.

احادیث شیعه - قرن ۱۴. ۱. اسلام - آداب و رسوم زندگی. ۲. اسلام - احادیث اخلاقی

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

*انصاری، مرتضی بن محمد امین، ۱۲۱۴ - ۱۲۸۱ق

رساله مسئله / مرتضی انصاری؛ گردآورنده محمد علی یزدی. - مشهد: کارخانه درب صحن جدید، ۱۳۳۱ ق

۱۵۴ص. ۱۷×۲۲ س.م، وزیری

فارسی

آغاز: بسمله...الحمدله...اما بعد چون مرجع احکام اشرف انام در این ایام...

انجام: خداوند قهار غضب کند او را وارده شده است. که محسوب نمیشود ان نماز مگر آنچه راه، اقبال کرده است.

خط نسخ؛ جلد مقوایی با روکش تیماج؛ کاغذ فرنگی نخودی؛ آرایش کمند، کتیبه و جدول

یادداشت: رساله عملیه به صورت سوال و جواب است در پنجاه و پنج فصل و در باب مسائل مختلف فقهی است با تقلید و نجاست. وضو شروع شده و به حدود و دیات ختم می شود.

۱. فقه جعفری - رساله عملیه.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

*بدایع نگار، فضل الله بن داود، ۱۲۹۶ - ۱۳۴۳ق.

لزوم حجاب/ فضل الله آل داوود مشهدی

مشهد: مطبعه آستان قدس رضوی، ۱۳۳۲ ق

۳۶ص. ۱۴×۲۱س.م، رقعی

فارسی

آغاز: بسمله. الحمد لله الذی احتجب بشعاع نوره عن نواظر خلقه و تسربل بالجلال...

انجام: برابردهنده نژاد انسان و اسهل و اسیر از حجاب و احکام اسلام تصور میشود و وجود دارد یا نه

خط نستعلیق؛ جلد مقوایی با روکش کاغذ با عطف تیماج؛ کاغذ فرنگی نخودی

یادداشت: به صناعت کربلائی میرزا آقای طهرانی طبع گردید - مطالبی مختصر در ارتباط با حجاب زنان در صفحه

آخر، از قلم محمدمهدی فهرستی دیده می شود. ظهریه - هو الله تعالی، رساله شریفه لزوم حجاب اثر خامه چند نفر از

مسلمین مشروطه خواه به اداره معارف مرکزی خراسان نگارش یافته قابل توجه عموم است فی هفتم جمادی الاخره

سنه ۱۳۳۲ .

یادداشت: در حجاب ظواهر و تبرج و زیورنمایی زنان و امر تعلیم و تعلم زنان و...می باشد. بدایع نگار نویسنده و شاعر

قرن چهاردهم. در ۱۲۹۶ متولد شد و در ۲۳ ذی قعدة ۱۳۴۳ در مشهد درگذشت و در دارالضیافه آستانه، به خاک سپرده

شد. او فرزند ملا داوود (ملاباشی) و رئیس فواید عامه خراسان (بدایع نگار، ۱۳۳۶، ص ۱) و راتبه خوار (مستمری بگیر)

آستان قدس رضوی بود و از آنجا بدایع نگار آستان قدس رضوی لقب گرفت (مدرس تبریزی، ج ۱، ص ۲۳۹؛ آقابزرگ

طهرانی، ج ۱، ص ۵۳۴). چندی ریاست معارف خراسان را به عهده داشت (مشار، ج ۴، ص ۸۵۴)

عنوان دیگر: رساله شریفه لزوم حجاب

۱.حجاب.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

*خراسانی، محمد هاشم، ۱۲۴۲ - ۱۳۱۲.

وسيلة الامان من مکائد الشيطان فی حالة الاحتضار/ محمد هاشم بن محمد علی الخراسانی المشهدی؛ کتابت محمد

حسن اصفهانی

مشهد: مطبعه رضویه، ۱۳۴۰ ق

۳۰۸ص. ۱۲×۱۹س.م، رقعی

فارسی

آغاز: بسمله. حمدله و بعد چون این احقر و افقر عبادالله و اقلهم علما و عملا محمدهاشم بن محمدعلی الخراسانی

انجام: یعنی باید افعال و احوال شخص با افعال و اقوال این بزرگواران سنجیده شود ثبتنا الله علی دینه و وفقنا الله

لطاغته و عبادته

خط نسخ؛ جلد تیماج یک لا؛ کاغذ فرنگی نخودی؛ آرایش جدول

یادداشت: نسخه تصحیح شده و دارای رمز صح می‌باشد. ظهریه - بسمله، این کتاب شریف را جناب شریعتمدار حاجی ملاهاشم مصنف به احقر در مشهد مقدس... کتبه بیده الدائرہ عبدالباقی الموسوی ابن الحاج میرزامحمدباقر... یادداشت: مشتمل بر یک مقدمه و ۲۱ فصل است در وسایل امان در وقت احتضار و تلقین نمودن ملک الموت شهادتین را به محتضر و... می‌باشد. ملاهاشم خراسانی (۱۲۸۴-۱۳۵۲ هجری قمری) وی در بیستم صفر ۱۲۸۴ هجری قمری در مشهد تولد یافت و پس از تحصیل دانشهای دینی عصر خود در شمار علمای برجسته مشهد در آمد و به تدریس و ترویج و تحقیق روی آورد و کتابهای سودمندی از خود به یادگار گذاشت. رساله ربا، رضاع، وسیله الامان، ارث، معاملات، نفقات و کتاب پر بهای منتخب التواریخ از آثار ایشان است. پیکر وی در محل دارالحفاظ دفن است.

۱. مرگ - جنبه‌های مذهبی. ۲. آخرین گفتارها. ۳. احادیث شیعه. ۴. کلام شیعه.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

*طباطبائی، مرتضی قلیخان، گردآورنده

زیارت دوره حرم مولانا حضرت ثامن الائمه / گردآورنده مرتضی قلیخان طباطبائی. - مشهد : مطبعه آستانه، به مباشرت مشهدی میرزا آقا تهرانی ، ۱۳۴۴ ق
عربی
اج. (بدون شماره گذاری). ۱۷×۱۰ س. م، جیبی

زبان:

آغاز: بسمله. الله اکبر لا اله الا الله...

انجام:.. حول حرمک الشریف المستغفرین لزوارکم و رحمہ الله برکاته.

خط نسخ ؛ جلد مقوایی؛ کاغذ فرنگی نخودی؛ آرایش جدول

۱. علی بن موسی (ع)، امام هشتم، ۱۵۳ - ۲۰۳ ق. زیارتنامه‌ها. ۲. زیارت. ۳. زیارتنامه‌ها.

محل نگهداری: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

نتیجه گیری

از آنجایی که تاکنون پژوهشی با این سبک در مورد ویژگی‌های کتب چاپ شده در مطبعه چاپ سنگی آستان قدس رضوی صورت نگرفته است، تحقیق حاضر می‌تواند بسیار ارزشمند باشد. نتایج این پژوهش نشان داد که در دوران قاجار علی الظاهر از سال ۱۲۹۴ ق مطبعه چاپ سنگی در آستان قدس رضوی وجود داشته و منابع بسیار نفیس و ارزشمند چاپ شده در مطبعه چاپ سنگی آستان قدس رضوی در کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی و کتابخانه‌های دیگر وجود دارند که می‌تواند نشانگر اهمیت چاپ و کتابت در این مکان مقدس و همچنین نشان دهنده تاریخچه صنعت چاپ سنگی و چاپ در آستان قدس رضوی و مشهد باشد. اطلاعات جدیدی درباره هر یک از جنبه‌های کتابشناسی و نسخه‌شناسی مورد نظر پژوهش بدست آمد. بررسی‌ها نشان داد کتب چاپ شده در این مطبعه اغلب در زمینه مذهبی بوده‌اند. همچنین این منابع از لحاظ هنری، تاریخی، علمی، فرهنگی و سایر جنبه‌های دیگر قابل بررسی بیشتر هستند.

منابع و مآخذ

آراسته، منوچهر (۱۳۹۰). "بررسی اولین های چاپ سنگی موجود در کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی". شمسه، ش ۱۰

آراسته، منوچهر؛ فتاحی، رحمت الله؛ آزاد، اسدالله (۱۳۹۰). "پژوهشی پیرامون طراحی الگوی مناسب برای ذخیره و سازماندهی اطلاعات کتابشناختی و نسخه شناختی کتابهای چاپ سنگی". فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، ۵۴ (تابستان)، ۱۹۳-۲۱۷.

بابا زاده، شهلا (۱۳۷۸). تاریخ چاپ در ایران. تهران: کتابخانه طهوری.

فرجامی (۱۳۸۱). چاپ و چاپخانه در ایران، دایره المعارف کتابداری و اطلاع رسانی. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. ج ۱

مصاحب، غلامحسین (۱۳۵۶). دایره المعارف مصاحب. تهران: فرانکلین.

مولوی، عبدالحمید (۱۳۵۳). پیش نویس فهرست موقوفات آستان قدس. مشهد: آستان قدس رضوی، سازمان موقوفات.

ضمائم: تصاویر نسخه‌ها

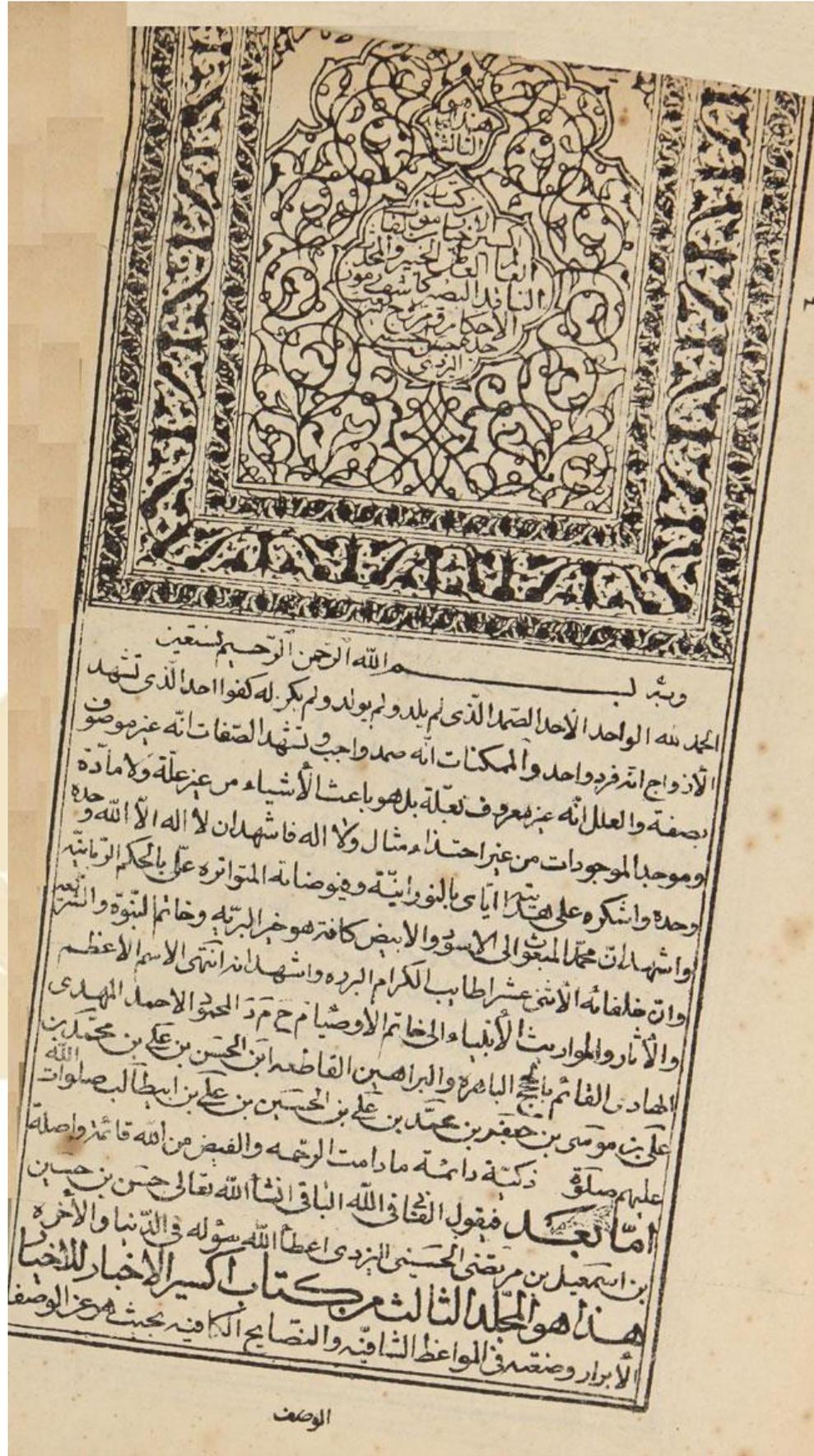
دوره ۲۳ شماره ۱۲ و ۱۳
پاییز و زمستان ۱۳۹۰

اسل مجاز فرج وجود حقیقت است
بحرست غیر قفا. قطره است عین کج
سیمخ ز پنهان زنی مرغ در عدد
از لفظه که شسته اند حروف است
مشق ز مصدر آمد افعال عمر و زید
ربطی میان خالق و مخلوق ثابت است
زیرا که کفر محض بود و وحدت وجود
جبری اگر شوی شود ایمان تو بدر
و جب منزله است ز ادراک حکمت
قصدا رنه بد تعلم و تسلیم مسخون
از کز کت کت کز اگر استفت آگهی
بشوب بوش بوش ز من از کلام حق
چون سرفطان آمد و پنج استای آن
زان چارده بود و غرض آن چارده تنی
آن چارده که خلقت شد از خلق و خویش

یکانه را مگو که نخواهد شد آشنا
نکرت اگر حجب معانی کند آشنا
کاندز شماره نیست نه از یکی جدا
وز فیض است آنچه بر آید ز تنی نوا
راجع همی کنند خبر را به بسته
امانه آسپهان که شود نشا حفظ
در نزد مسلمی که بود صاحب ذکا
تقوی رضی ارشوی شود اسلام تو بها
زان شد مقرر عجب شهت انبیا
ذکر صفات و ذات بدی شکر کبر خدا
خواهد شد ادعای کنون همین بدعا
سری لطیف و نغز ز سر اساطیر
پسر چارده بود عدد و ایل از صفا
کاندز طغیان شده از رض و جانبا
هر وقت باغ خلد که باشت نصیب ما

تصویر شماره ۱. منتخب القصاید

وبسبب الحمد لله الواحد الاحد الصمد الذي لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد الذي شهد
 الأزواج انه فرد واحد والممكنات انه صمد واجب تشهد الصفات انه غير موصوف
 بصفة والعلل انه غير معروف بعللة بل هو باعث الأشياء من غير عللة ولا مادة
 وموجد الموجودات من غير احتذاء مثال ولا اله فاشهد ان لا اله الا الله وحده
 وحده واشكروه على هتديك اياتي بالقرآنية وفيوضاته المتواترة على بالحكم الربانية
 واشهد ان محمدا المبعوث الى الاسماء والابض كافة هو خير البرية وخاتم النبوة والشرع
 وان خلفائه الاثني عشر اطبايب الكرام البررة واشهد انه انتهى الاسم الاعظم
 والآثار والموارث الانبياء والخاتم الاوصياء حم د الحموي الاحمد المهدي
 الهادي القائم بالحق الباهر والبراهين القاطعة بن الحسن بن علي بن محمد بن
 علي بن موسى بن جعفر بن محمد بن علي بن الحسين بن علي بن ابي طالب صلوات
 الله عليهم صلوات ذكته دائمة ما دامت الرحمه والقبض من الله قائمه واصلة
 اما بعد فقول العتافي الله الباقي انشا الله تعالى حسن بن حسين
 بن اسمعيل بن مرتضى الحسيني الزيدي اعطاه الله سؤله في الدنيا والاخرة
 هذا هو المجلد الثالث من كتاب كسير الاخبار للاخبار
 الأبرار وضممت في الواعظ الشافيه والنصائح الكافية بحسب معنى الوصف

الوصف

تصوير شماره ۳. كتاب اكسير الاخبار للاخبار الابرار

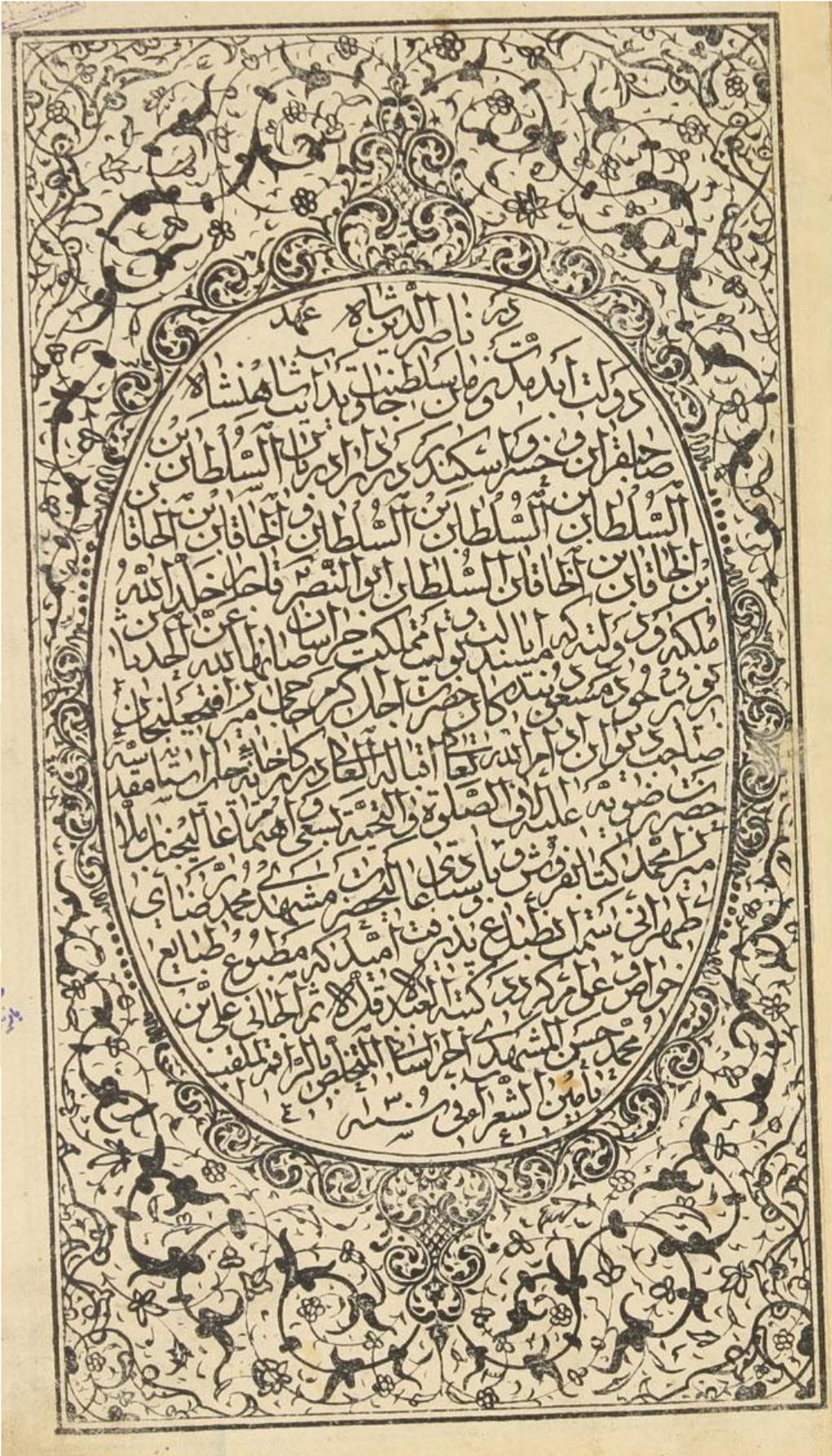
هو الله تعالی

بسم الله الرحمن الرحیم

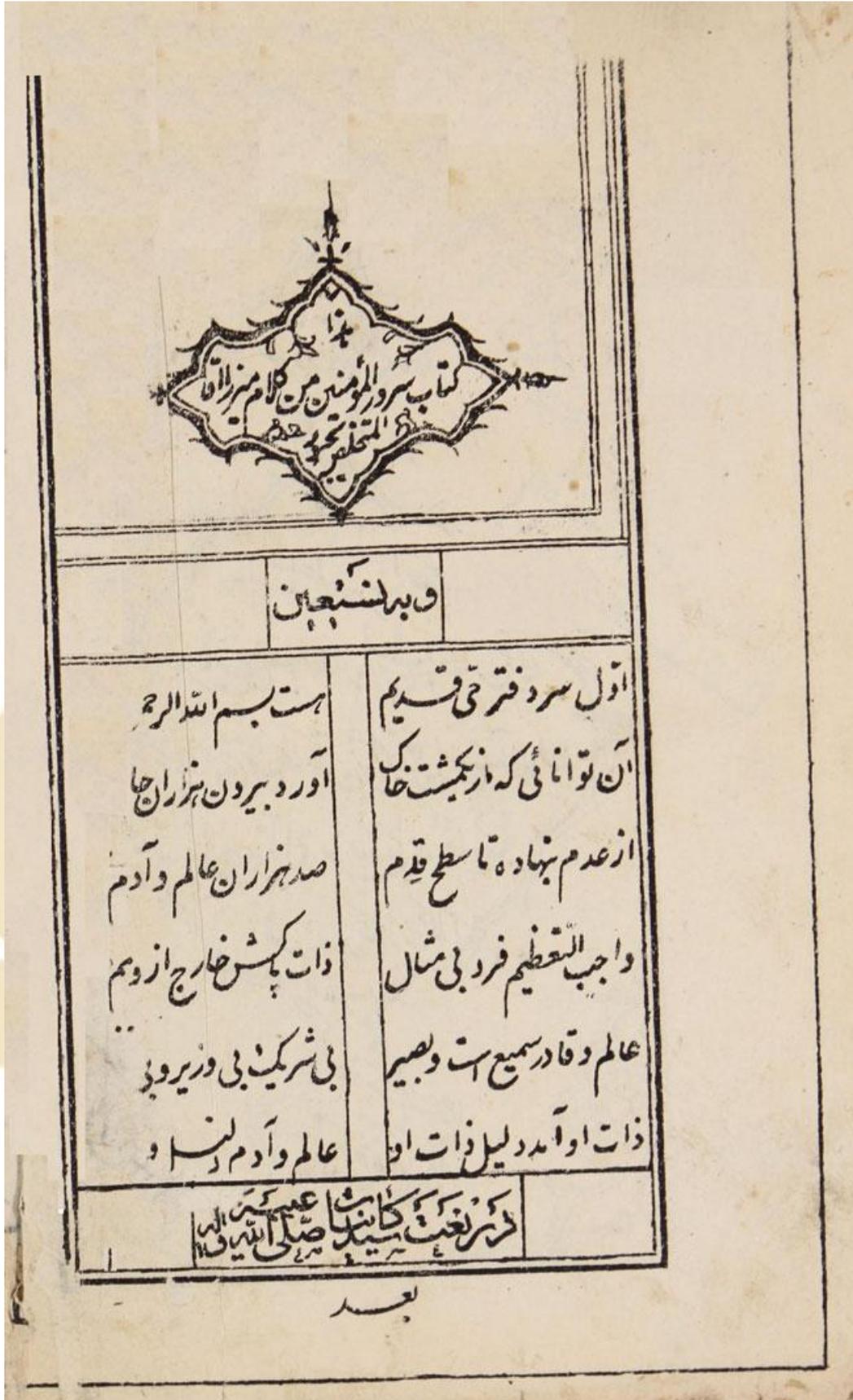
در بیان حدیثی که در مقدمه مفصلی در آثار و اعرف نمودن جامع بحر و نادانی خود و تعرض نمودن
اشقیان با آن گفتن بلال از نظم معلومی و در تاریخ بایفکتاب و در ذریع با غیبت و غرور و در سینه که من محصول
رضیت و در سبب جرح جامع و زبان حال علیا جناب از نظم جویدی محترم رحمانه در نفس مطهر جناب
سید الشهدا مقلدین ما در سبب جرح جامع و تتمه حکایت حاجی بهایون و در سینه خداوند پیمان از
مؤمنین بجا حیرت و در ضالی نبودن از یکی از چهار ضلالت و در ذریع تظلمین اهل ایران و در اولی عمل نمودن
بوصیت و در حرمت تراغیر محمد از اهل حق و مذمت سعادت ز ظالم و مذمت ظن ببردن برادران نبوی
و در اینکه حرام است حق عرض مسلم و ظن ببردن آن و در مذمت دروغ هر چند بر طریقی مزاح باشد و در تجویز کفایت
و قصاص است جامع در میان خود و رعایتش از خدا و در حرمت جرح از مؤمن و مذمت مراد عدل و بیان بصیبت
و در شهادت دادن زور و مکر شهادت جامع از خدا و مذمت حرام خوردن و باقی حال جامع این اوراق
و در سینه که زور در حکم کلیت و مشرف تمام بجز و بعضی که از اشک احوال جامع و دعای خیر نمودن
درباره دوستاش و اسامی آنها و در بیان سینه که آنچه رسیده بهمان از مهر و غنا بقدر خدای و در بیان تکل بجد
و شکایت جامع از بعضی اهل نفاق و نغزین کردن جامع یکی از اشک کردن خود را و دلیل بر هم که تمام شد
مجلس اول در وصیت مرحوم فاضل ببنی علی الله تعالی بکارین و شرح نماز شدن و لفظها بجزیه اینها
و شهادت علی البر و آیت مظاہر الاوفاء و در حد مقبولین از ضرب شمشیر علی البر و روحی له الفداء مجلسی که قیام
در فضیلت روزه ما رمضان و ایرایم و ثواب آن و در حکم سینه که روزه ما مبارک مضاف از اصابع نمایند
و ذکر دادن حضرت خیر البشر و لفظها را بجمیع حیدر و نظاره نمودن ملائکه قدرت خدا در علی و دعا نمودن بر شریک
بذکر ماضی الا علی و ذکر اسلحه پوشیدن نام حسین و هارم جهاد و وداع اهل حرم و حجتها بر قوم آنها تمام

غزل

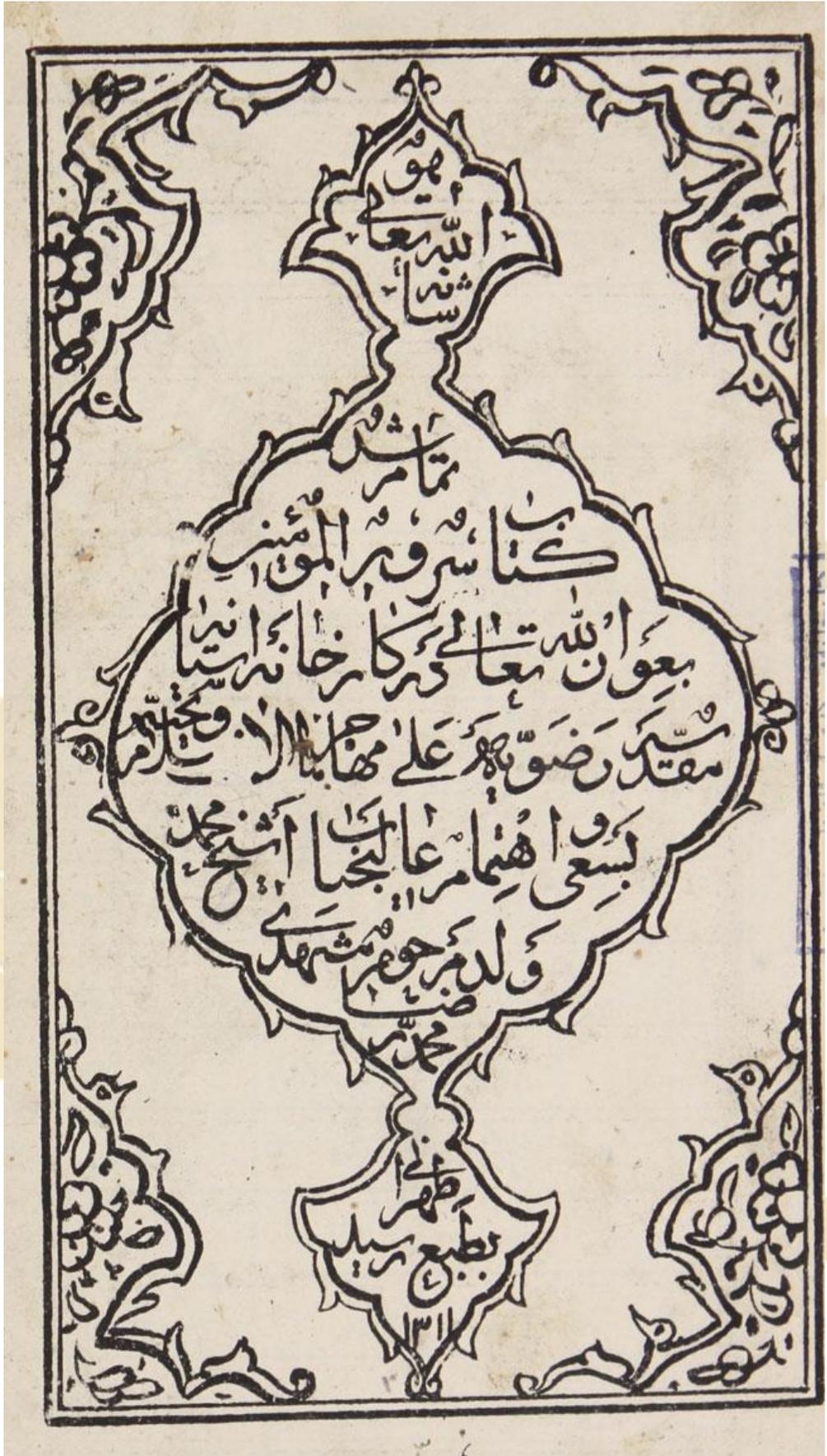
تصویر شماره ۵. نجاه العاصین

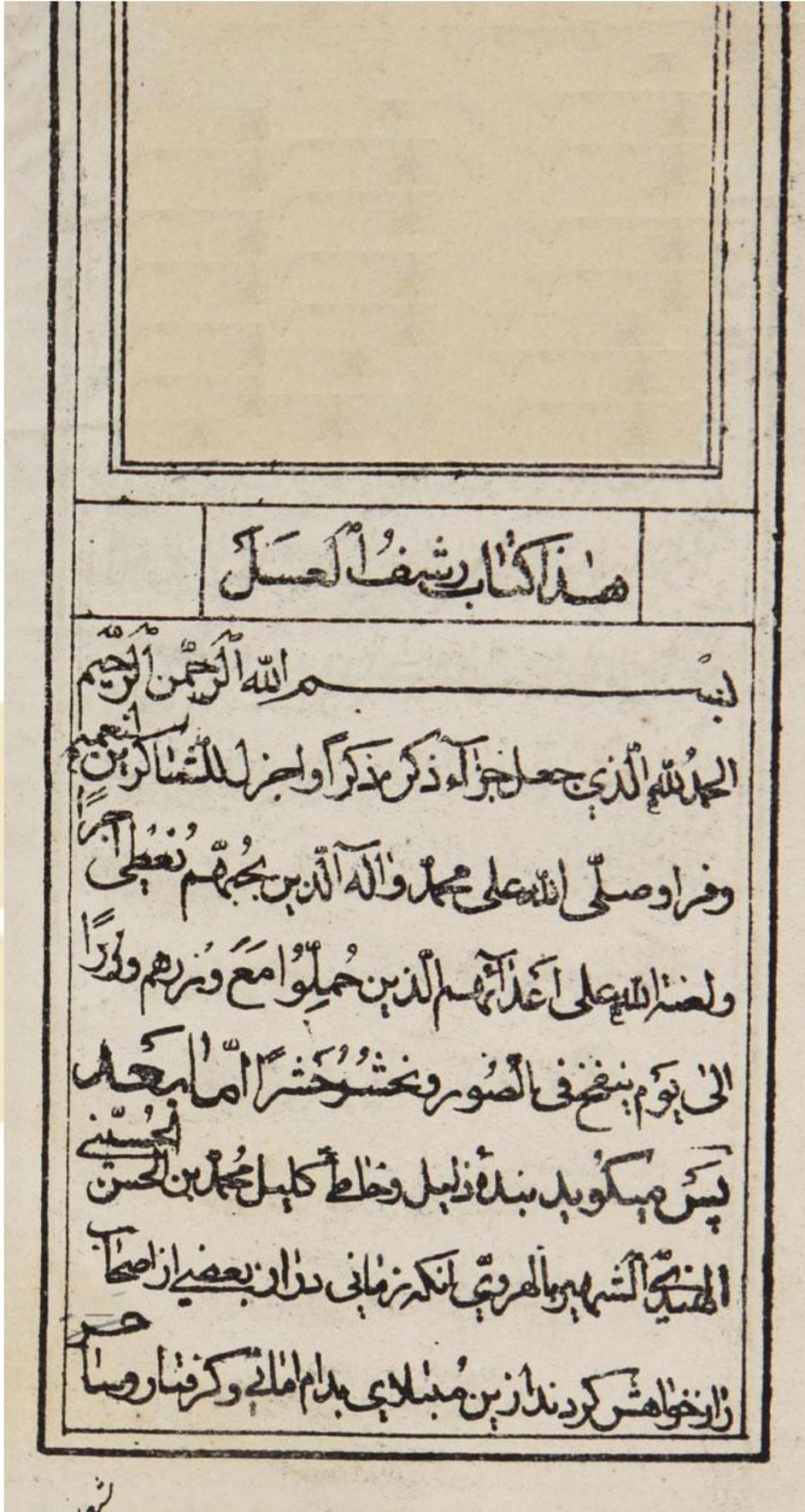
تصویر شماره ۶. نجاه العاصین

تصویر شماره ۷. سرور المؤمنین

تصویر شماره ۸. سرور المؤمنین

هَذَا كِتَابٌ شَفَا الْعَسَلِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذي جعل جزءاً ذكره ذكرًا وجزءاً للشاركون
وفرا وصلى الله على محمد وآله الذين بحبهم نغطي
ولعنة الله على أعدائهم الذين حملوا مع وزيرهم وورثاً
إلى يوم ينفخ في الصور ونخشو حشرًا أما بعد
يس من يكويد بندة ذليل وظاط كليل محمد بن الحسن
المسكي الشهمي بالمرتبى انكه زباني ددان بعضی از اصحاب
زار خواهر کردند ازین مبتلای بدام امایه و گرفتار وصال

تصویر شماره ۹. رشف العسل و كشف الغزل

محو

اللهُ نُبَارِكُ وَنُحَمِّدُكَ

بِاللهِ الشَّهِيدِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَبِاللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 بِقَاتِلِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ قُتِلَ وَبِقَاتِلِهِ وَبِقَاتِلِهِ
 وَالْأَنْجِلِ وَالْأَنْجِلِ وَالْأَنْجِلِ وَالْأَنْجِلِ وَالْأَنْجِلِ
 بِبَعْدِ اللهِ بِالْبَعْدِ وَبِذَلِكَ هُوَ لَوْ أَنَّ الْعَبْدَ
 تَمَلَّكَ مِنْ كِتَابِ الْبَطْنِ وَالْمَلِكِ الْقَوَائِمِ وَالْأَنْجِلِ
 الْعَبْدُ مِنْ جَمْعِ نَصْلِ الشَّيْخِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ
 دَرَارِ الطَّبَاعِ الْمَشْهُورِ الْبَطْنِ الْعَبْدِ مِنْ كِتَابِ
 أَنْجِلِ الْبَطْنِ الْعَبْدِ الشَّيْخِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ بْنِ حَبِيبِ بْنِ
 وَبِجَدْرِ الْبَطْنِ الْعَبْدِ الشَّيْخِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ بْنِ حَبِيبِ بْنِ
 نَصْفِ الْبَطْنِ الْعَبْدِ الشَّيْخِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ بْنِ حَبِيبِ بْنِ

تصویر شماره ۱۰. رشف العسل و كشف الغزل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

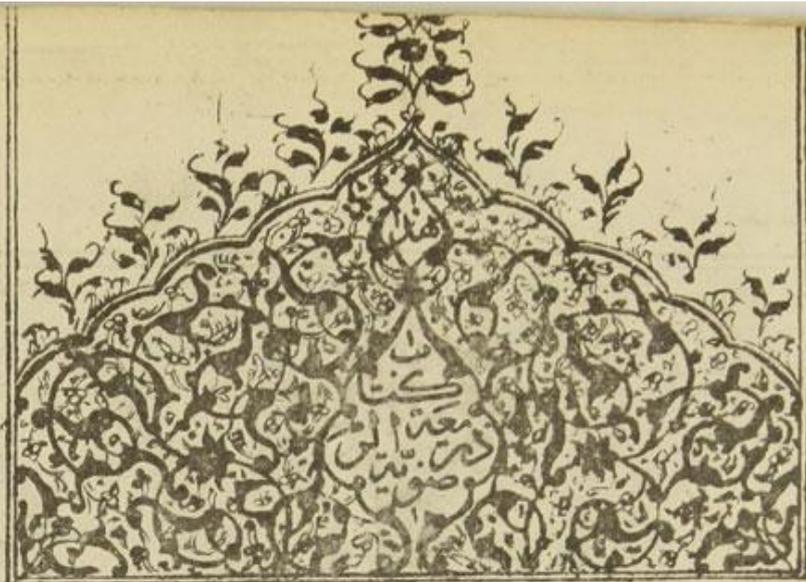
سپاس هر بنده از زنده سزاوار و ز پنداره ذات قدس و وجه مقدس خداوندی جل
 شانست که حکم قار و زوال بر تمام عباد زنده و امزش زاد ایشان بر وفق حکمت
 و مژد جاری فرموده صابرین بر فضا و قدر خویش با وعده سعادت و ثواب داده و
 نارضا یا نخواست و از داده اش را وعید پاداش نکال و عقاب داده رلهای
 غافل را بخت بد بپراو کام است و بهجت نفوسشان را طوفی تسلیم و رضای او
 تمام و این امر با عجز هر بنده ایست از دفاع امضای او و معارضه با اقتضای او و
 هر چند جاهلان سب زبانی و بخردان بر تنابند پس او را سبحانه ستایش میکنم
 بر قوس و رخاء و یاس و رخاء از ناپیدا و امداد مجبوم و بتوفیق او سدا و در شا
 مبطلیم و شهادت میدهم که نیست خدائی جز ذات بیکانه اش که از زن و فرزند
 و خویش و پیوند بیکانه است و از شرکات و شبیه منزه و برگران شهادتی که
 در گذرد بدو الهوال روز حشر و شدائد عرضه بعث و نشر و نیز گواهی میدهم که
 محمد صلی الله علیه و آله و آله الاخبار بزرگوار است از همه پیغمبرانی که
 بشارت رحمت از حق رسانده و بنده کافر از سرکشی و طغیان ترسانده اند
 و انا نراست از تمام رسولانی که امر قضا را صبر و رضا دانسته و ترتیب

درستکاری

تصویر شماره ۱۱. تسلیه العباد ترجمه مسکن الفواد

تصویر شماره ۱۳. ذریعه الرضویه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خواهی که در درازا خود کنی فرزند برگزیده موسی ایو الحسن عاشق همیشه دیده بمسوق افکند هرگز در همتا شناس نظر بی بسپرد بهر خطاب مطلع دیگر ز هم دم ای کاشان زابد رفت روی النجا هم اسوار از تو مقالات احمد به طرف آن تو ای کعبه مراد گیرند مهر ما بهر بامد و شام چون که کسب خود ز خود شهید	۴۴ روکن بروضه حرم حجت خدا سلطان طوس خسر دنیا و دین بند نظر همت و لازما سوی بر زینت زینت حرم و گنبد طلا تا افرین مراد سدا ز عرش کبریا و می مکات ز تو هر حاجی روا هم اشکار از تو کمالان رضی سود بخاچا چهر از آن مکه و من از عکس قبه حرم اطهرت ضیا گیر زهر دو سخن تو باغ ارم صفا
--	---

کتابخانه آستان قدس رضوی
کتابخانه آستان قدس رضوی

حضرت

اقبلین من حاجتنا النعمیه هست بسو الله الرحمن الرحیم

(تبارک الذی یرزق الذلک علی کل شیء) (بیت چهارم و ولای پوسل)

سره سه بنام کرد کاری که فیض او بنظم کرده یاری مام از باده ام مست دارد ز قدرت سیخی را هست دارد
صفایش کنه توجید باشد سپاسش پیش از تحمید باشد جمع ملکات از بدل جوش مهیا گشته فانی بر وجودش
تمام با سواراوست خالق بخوان نعمتش چشم خدایق در لطفش بروی مرمان؛ توجیدش همه کثرت بر آوا
عیان از قرا و گشته شی سزاوار پریش نیست جز مطیع امر او مخلوق کسیر ز عرشش و مهر ماه و آ
بدانش از صفایش بی توان بغیر از روزی او کی توان صحبت سفره جودش بعالم هزاران بنده اش مانند آدم
از آن بعنوان عشقش هر چه که باشد مهر و مود او را طبعی ز جهل و خود ستانی چون با نخل از وی هزاران شیخ و نا
پس از حمد خداوند جهاندار نجات فرزند بر شاه ابرار (محمد) شافع روز قیامت که شد بر آستان شمع پیش
رسول بلی نظیر آن باید بود که هستی از وجود او مست در کراولاد و اصحابش سر سر بویره خسته و افاق هیچک
که برقی بنخ او شد مثل دین دوزان بازاری رایت آیین فروغ ماه از محسوس و ویش شاخون انبیا و اولادیش
در کمر سپهر نیک اختر همایون زهره آن زهرای اطهر که باشد دخت پاک شاه لولاک لایک جمله در آتش در افک
در فریش جمان را نور درش امام عالم و سلطان برقی یکی نیش حسن دیگر حسین است کز ایشان بخش اندرز بر زمین
در کز خرد و اقلیم ایمان ز اولاد شخص شاه شهید نجات در دوجسد و مر بهر یک باد تا هنگام محس
اقتاب معکد این بنده در گاه باری (محمد) صابر بروی المنقح به (سرا با ضی)
از اثر او صاف دستش کبریا بی دستش سما لگی برادر النصره برات جزو اطفال برستان شدم بانک مدنی
قرآن مجید را خم نموده محضر بنیاد فارسی و عربی نخی آموخته گوی سبقت بعلمت از همگان ز بودم و راه عشق پیو دم
ذوقی فطرت داشت با من برمی دوریم بود از طریق گرسه پاک بودم دامن از آلودگی

تصویر شماره ۱۶. بحر الفرائد

دوره ۲ شماره ۱۲ و ۱۳
پاییز و زمستان ۱۳۹۰

درباره کتاب مستطاب مزامیر الاولیاء

مجتهد الفصیح والقابح معتدی اهمل الیهنا والخوف عبدالرحمن بن عوف اللهم العن علی الفاسقین
 الفاجرین الکافرین الملعونین والتفلین المشهورین الباعثین فی الرین والجرین رئیس اهل الظلم
 المشرفین والمترین خاری الحرمین الشریفین قاطعی سبل الخیر اعمه طمعی وذمیر اللهم العن علی الظالم
 الکافرین الخبیثین الخبیثین الناصرین الذکابین المجرمین من ثواب یوم الاعداء والوعید بعینه
 السعد والسعد عند ظمیر الله فی العذاب الالیم والتشدید اللهم العنهم جميعا ستمای بقی امته
 فاطمة وبنی العیاش وخلفائهم ومن تابعهم الی یوم الدین امین رب العالمین اللهم ضاعف
 العقوب واللعن والعذاب علی الملعون المطرود المردود ودرق بن اصحاب الاخدود المتارفات الوتود حافظ
 حیاته مکشف عوراته معین معاویة بن ابی سفیان بالظلم والعدوان علی امام الانس والجن
 الخناس الوسواس الخراسانی سومی النجم ناصر احمق اسقی الاشقیاء وقدمه اولاد ولد
 الوتاعمر بن العاص ناز الخناس شد الله عذابه ونداد فی النار الایم عقابه قد برکت من
 الجحیم بن تم وعندی ومن الشیح العظمی السلفی الاغوی انا الاعرف حیل عمر میر
 فی الغری وثمان بعد بسطین ومحمد حقی ولعبد جنین کوبد ابن بندک خاکبار
 الحاج سید محمد باقر ابن السید حسین العکوی الفاطمی الموسوی الکبیری الغروی قال الله
 عز وجل وعفی عن خطیئته برضا ربنا فیه ارباب دانش وپیش و بصیرت محفی ومسور
 نما ناد که ابن دفر دفر سووم است از نالیفات ابن ضعیف قلیل المضاعف که در مواعد
 ورفی واجبار ائمها طاهرین صلوات الله علیهم اجمعین مرتب نموده بدون استمداد
 از ذی البندی واستفانند از صاحب مالی در حالت پریشانی و کمال بی بضاعتی تفرش
 اساس البیت و کتب علمیه بمنصفه طبع در مشهد مقدس حضرت رضوی علیه الاف التحية
 والشاء با استمداد و توسل سلطان سهراردی مولا ناعلی بن موسی الرضا علیه السلام
 در آوردن امیدوار هستم از توفیق و تفضل حضرت رب العزة وتوجهات ائمه اطهرین
 سلام الله علیهم اجمعین ذبیره اغوی باشد امیدوارم از ناظرین علماء اعلام و محققین
 کرام که خورده کبری در نالیفات از قلیل المضاعف نغمه مانند که کمال الحیو بدلیل الخیر
 والتکلیف علی الانسان علی حسب الوسع والطاقة والبدان وسمی نمودم ابن بفر
 مستطاب را بمنزله الاولیاء فی مواعد المناسب لایام المحرمه و ذکره مضای
 حضرت فامس اصحاب الکناست الهداء مولا ناعلی بن اعد الله الحسین علیه وعلی جنة
 وابیه واقمه واحنه واولاده الاف التحية والشاء وارحم من الله تعالی ان یجعل
 هذا الذکر الشریف واخوانها المستحقین لمرقات الایمان و مرقات الصلیمان
 وروض الجنان کالمسنگات الحاریر والاعلاف الضاریر مکتوب الی فی الامار
 الحسنة والذخائر المستحسنة لیوم فظی فافقه وعلیه توکل معتمدی فان فیها امالی
 وغایه علی مناجات بدرگاه قاضی کاجانف جل جلاله وعمر نواله عظم
 شاندر بیان بعضی از مطالب مشفق دلاناکی در شرحی بلکه هو از در دستدر
 ترا منزه از عرش لا بود مکان قریب و در اعلام اسیب لم یحیت ترا کانت بلذکر و اولیاء

کتاب رضای
علیه السلام
ابن جعفر

تصویر شماره ۱۸. مزامیر الاولیاء

دوره ۲۰ شماره ۱۹ و ۱۳
پاییز و زمستان ۱۳۹۰

جلد دوم
مزامیر الاولیاء
محمد علی شاه قاجار العزیز خلد الله ملكه و ربه
والخاقان ابن الخاقان هو الله ابن الخاقان ابن الخاقان التلک
عقب الوشانه
قوت ادرالطنع صحن
علی الصلح
و سعادت سنجی شام حال سیر کار
شریعت دار عمده العلماء الاعلا و زبدة الفقهاء
الکرار زائر بلیث الله الاحرار الحاج سید محمد باقر
بجهت دزاده کتبه الاصمهان کز بدید تمام عمر خور را صرف
مخصد علوم و نشر اخبار و آثار شریعت غرای مجتدی و کفایت
کر خابند با وجود بی بضاعتی اینچنانکه از مابیت خور صرفه جو
مهوره و با بر معیشت و اسرار البیت و لیاقت خور تقید ما یحتاج و قوت
لا یورج تبار خارج نموده بجهت سر قمار خور را بچند جلد کتاب الجواهر
داره که بنظر رسیده بقصد هفتصد تومان مخارج نمودند که با مقابله التلک
طبع رسانیدند که بعضی را بجای میوه صند و برادر از بی از علمای
دارند و با کتاب و وضو البیت را بطبع رسانیدند مشتمل بر بیست و هفت جلد
معیوف بمیراث الصلحان
کتاب بظان و کما یبلغی مخارج کرد از برای تحسین تلبس الحقا بدار از بیوهی و
و طبع اشعیر از اشعیر کربلا فی حیدر کتبه انکلاطرنید
دادند را بجا بقصد طبع همین کتاب مزامیر الاولیاء و بابت بیست و پنج
ثانیا همت فرمودند بشکر این لغت غلطی که احوالات چهار معصوم
در این کتاب مزامیر الاولیاء نوشته شود بابت خرد بکر تصاویر نگار
کتاب افزویدند که تاریخ تولد و وفات هر یک از چهار معصوم را بطریق مختص
با احوال اختلافی صلح بن خدیوستان پاشا نشان که در این کتاب
شاید که بگوید با عید الله بحسین الله اجمعین بجهت
مبارکسان حضرت خاتم الاعصاب علیهم السلام
در عهد قدس سلطنت سلطنت افشاریه و قاجاریه
مجتدی شریعت علی صوفی حسی حسب التلک
ابن السلطان ابن السلطان بن السلطان
والخاقان

کتاب
جلد دوم شماره ۱۹ و ۱۳
پاییز و زمستان ۱۳۹۰
تصویر شماره ۱۹ و ۱۳
کتاب
جلد دوم شماره ۱۹ و ۱۳
پاییز و زمستان ۱۳۹۰
تصویر شماره ۱۹ و ۱۳
کتاب
جلد دوم شماره ۱۹ و ۱۳
پاییز و زمستان ۱۳۹۰
تصویر شماره ۱۹ و ۱۳

تصویر شماره ۱۹. مزامیر الاولیاء

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى
مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ وَلَعَنَهُ اللَّهُ عَلَى عَدَاةِ أُمَّتِهِ
اجْتَمَعِينَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ وَبَعْدَ مَطْلَعِ شَدْمِ بَرِ
شَكَاتِ تَوَانِيدِكَ اللَّهُ تَعَالَى زَعْلَبُ فَاذْ بَرَاهِلِ
زَمَانٍ وَانْحِرَافِ بِيَارِي زِشَاهِ رَاهِ اتِّقَانٍ وَآمِنَا
وَمَتَابِعَةِ خَرَبِ شَيْطَانٍ وَاهْلِ هَذَانِ يَا نِازِكَايِكَ
غَالِبِ شَدِّهِ اسْتَبْرَأَ بِرَأْيَانِ حَتِّ تَرَائِي نِيلِ
شَهَوَاتِ اَزْبِيدِ يَنَانِ وَكَفْتِي كِهْ مَخْصُوصِ زَانْفَرِ
بَاطِلِ فِرْقَةِ ضَالَّةٍ مُضَلَّةٍ صُوفِيَةٍ سَبِّ مَهْلِكَةٍ وَفَسَادِ
مُتَدَرِ

تصویر شماره ۲۰. اکفاء المکائد و اصلاح المفاسد

کتابک صدالتن بحک حلیقه مکملله ظرافها بالذکر

خط بر ورق و کس با بد صد ساله

و فی قلوبنا
 ت العالی و
 جها لوق معضلا
 الفنون الذی یجربها فتمتع الله
 المسلمین بطول انعامها و نعمت من
 تسو هذه الاوقات الترفیة الثانیة
 عشر خلون من الشهر الحرام شهر جماد
 و عام ثلثه و ست و عشرين بعد الا
 لبعی و اهتمام خدای یلیکن ابرین و استاد
 المظهور الیسیل کامل اقا کربلاوی فی زیارة اقصاف
 ارجمنده بر اقلی سیک طوله الاصل و ک
 المسکن در طبعه مبارک رضویة
 نورته مسو معظله صورتها
 بدی رفیت و کان
 قدس سلما

در عین نور و دیده نور

یحاره نویسنده او خاک بود

سید الاقل الجانی افا ابن فلا علی تبریزی الاصل

تصویر شماره ۲۱. اکفاء المکائد و اصلاح المفاصد

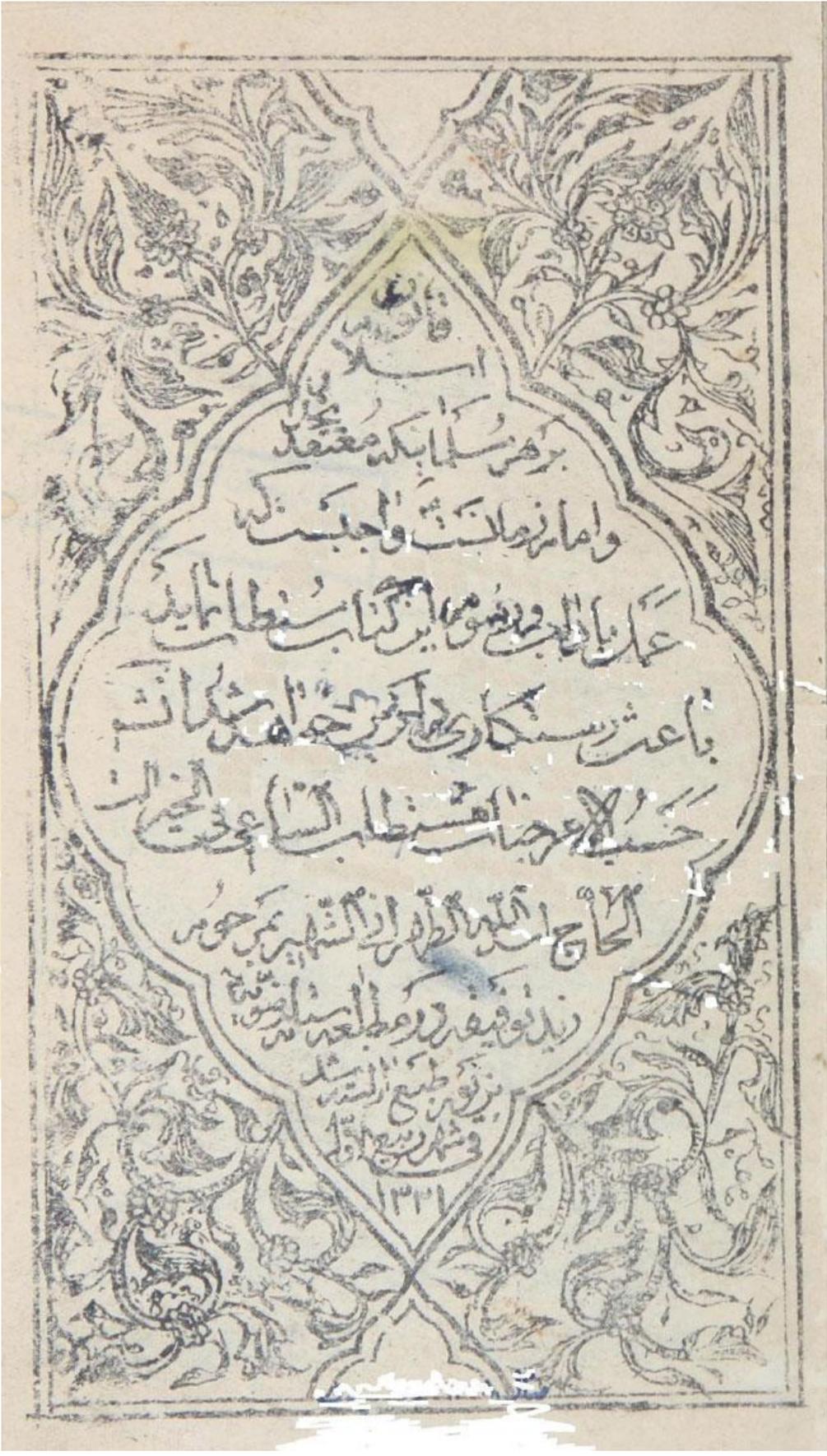

(۲)

و بجهت
عنا
کتاب آداب الشریعة
طاهره

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي سَنَّا بَيْنَنَا حَانِمِ الْأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِ
وَحَلَمْنَا عَلَيْهِ سَيِّدِ الْأَوْلِيَاءِ وَالْمُضَرَّبِينَ وَأَدْبَانِيَادِ
الْأَقْيَامِ وَالْوَقِينِ وَالشُّكْرَةَ عَلَى مَا زَيْنَابِ مِنْ جَمَالِ
الْقَضَائِحِ وَعَلَى طَرِيقِ الْوُصُولِ إِلَى وَسَائِلِ خَيْرِ الْمُنَافِعِ
وَأَعْرَفْنَا فِي بَحَارِ رَحْمَتِهِ الَّذِي سَبَبَتْ عَضَّةُ كَانُطُوقِهِ
الْقُرْآنَ الْمُبِينِ وَرَكِبْنَا فِي السَّفِينِ النَّجِيِّ مِنْ رَكِبَهَا
بَجَى كَانُضُ عَلَيْهِ أَوْلَ الْخُلُوفِينَ وَالصَّلَوةَ وَالسَّلَامَ
عَلَيْهِ كَمَا جَعَلَهُ عَهْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِينَ وَصَلَّى
عَلَيْهِ بَيْنَ الْمَلَائِكَةِ الْمُنْتَرِبِينَ وَعَلَى آلِهِ الَّذِينَ جَعَلَهُمْ
عَلَيْهِ عَلَيْهِمْ فِيكُمْ الْحَمِيمِينَ وَأَوْجِبُوا لَابْنِهِمْ عَلَى كَافَّةٍ
(المكففين)

تصویر شماره ۲۲. آداب الشریعة المظہرة

تصویر شماره ۲۳. آداب الشریعة المطهره

(۲)

(مسائل لزوم حجاب ناموس)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي احببت شعاع نوره عن نواظر خلقه وتسر بل بالجلال والعظمة وشهد
بالتجبر في قدسه والصلوة والسلام على من كشف حجاب الغواية بانوار الهداية و
جعل الاعتصام بالاسلام خبر جنة للوقايد وطهر اعراضنا من ارجاس الجاهلية
بشرايع دينه محمد رسول الله خير خلقه وامنه وعلى الائمة المعصومين

من ولده والخلفاء من بعده (آما بعد)

در فلسفه تاریخی ترقی و سزای اقوام و ملل برین و مدلل است که هر قوم مغلوبی بعبادات و
اخلاق غالبین متخلق میشود چنانکه ایرانیان راهمین تغییر آدابی و تبدل اخلاقی و مذہبی در زمان
مصادمه صفاک و فاتحیت اسکندر و خلفایش و غلبه اعراب و تهاجم اتراک بخوبی دست داد
که در هر دوری طوری بکلم مغلوبیت پیردی دیانات و آداب و اخلاق مد و حریا مذمومہ غالبین
می نمودند و از آنجا که دست تطاول مغربیان بر شرقیان امروزی دراز گردیده و ہمہ مغلوبیت و
زمرزمره مرعوبیت در سترین (یعنی متخلفین باخلاق مغربیان) پدیدہ بواسطه ضعف نفس و عدم اطلاع

نعلب

(۳۶)
دنیاى امروزى خصوصاً ممالک متدینه بفقینم و اصافاً ملاحظه کنیم آن محبوبیت فطری و عفت
و عصمت طبیعی اخلاقی که مانع و حاجب زنان باشد عموماً علی الاغلب از شایع و صحبت های
ناشایسته مشلی که در عالم ساده کی در عدم مراقته و آمیزش اقوام بوده است وجود دارد زیرا
و بفرض عدم آن محبوبیت مطلوبه آیارای برای جلوگیری ازین مفسد بر باد دهنده نژاد

انسان سهل و کبر از حجاب و احکام اسلام تصور میشود و وجود دارد یا نه

و السلام علی من اتبع الهدی و آثار النهی علی الهوی

تمت باسلام و الهدایه

در مطبعه آستان قدس رضوی علیه تسلیم صناعت استاد ماهر و کربانی میرزا آقای طهرانی طرح کرده

شهر مجاری الاخره ۱۳۳۲

دوره ۲۸ شماره ۱۲ و ۱۳
پاییز و زمستان ۱۳۹۰

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب سیئه الامان من مکائد الشیطان فی حالة الاحتضار

معلوم بوده باشد که این مجسمه مخفی کتاب حسن العاقبت است که مدتی است
 اخراج نموده ام و لکن چون ممکن از طبعش نبود لذا این مختصر را از آن کتاب
 منتخب جمع کرده و چون رجا از لغوان مؤمنین که از زلات و لغزشها
 عفو و اغما فرماید آید اگر خطای بیهوشند در مقام تصحیح و برآیند در هر کجا
 توجه و قابل استفاده بعضی موالک بزرگان واقع بشود در مقام استیضاح
 و نقل نمودن اسم ببرند که از کتاب سیئه الامان است شاید عوجی با طلب
 مغفرت از برای این رو سیاه بوده باشد این کتاب مشتمل است بر یک مقدمه
 و بیست یک فصل اول از وسائل امان وقت احتضار از مکائد شیطان
 امیدوار بود بفرموده رحمت الهی است فصل دوم از وسائل امان وقت احتضار
 نمون ملکت المرت است شهادتین را مختصر و در آن دو مطلب است فصل سوم
 از وسائل امان در وقت احتضار در بیعت و غیره بود فصل چهارم از
 وسائل امان در وقت احتضار کامل شد عفاست فصل پنجم از وسائل امان وقت
 قیام نمون بوظایف بندگی است فصل ششم از وسائل امان وقت احتضار تعظیم
 نمون نموده است برورد کادر فصل هفتم از وسائل امان وقت احتضار دعاء
 و تضرع نمون فصل هشتم از وسائل امان وقت احتضار دعاء نمون مؤمنین
 باره است فصل نهم از وسائل امان وقت احتضار و بینه امانت سپرد
 ایماست بخداوند فصل دهم از وسائل امان وقت احتضار عهد و پیمان
 بشهادت حق فصل یازدهم از وسائل امان وقت احتضار است که بدانند آنچه

تصویر شماره ۲۸. وسیله الامان من مکائد الشیطان فی حالة الاحتضار

يَا أَيُّهَا اسْتِطِدَّتْ بِتِ ثَامَلِ الْإِسْمِ صَلُّوا
 خَاصِدًا نَحْضًا وَيَا رَحْمَةً سَوَّلَ مَعْنَا
 وَأَمِينًا لِلَّهِ بِتِ ثَامَلِ الْإِسْمِ
 صَفِيحَةً وَيَا أَيُّهَا رَحْمَةً حَبِيبًا
 أَكْبَرُكَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ
 اللَّهُ أَكْبَرُ أَكْبَرُ اللَّهُ عَلَى هِدَايَتِهِ
 لِدِينِهِ وَالتَّوْفِيقِ لِمَا دَعَا إِلَيْهِ مِنْ سَبِيلِهِ
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ
 وَاجْعَلْ مَقَابِي هَذَا مَقَامًا مَنْ
 لَطَفْتَ لَهُ فِي إِيْتَاعِ مُرَادِهِ
 وَارْتَضَيْتَ لَهُ قُرْبَاتِهِ فِي طَاعَتِكَ

تصویر شماره ۳۰. زیارت دوره حرم حضرت علی بن موسی الرضا (ع)

حَسْبُكَ
 بِنْدِكَ كَانَتْ حَضْرَتِ اجَلَا كَرِّ عِظَمِ عَالَمِ
 اَقَامِ بِرَمْرِ قَلْبِنَا اَلطَّبَا طِبْنَا
 مَا اظَلُّوا لَمَعَانِيكَ يَا شَيْءَا سِنَا
 قَدْ سَرَّ كَا فِضْ اِنَّا سَمَّكَ اَيُّمًا يَدِينَا
 وَمَا مَطْبَعِدَا اَسْمَا بَسْمَعِي وَمُبَا شَرَا
 اُسْنَا اَلْمَا مَشْهُدِي نِي اِنَّا طَهْرَا
 بِيَرِيكَ طَبَعِ اِنَّا كَرِّ فَيْشَهْرِي
 سَنَا

تصویر شماره ۳۱. زیارت دوره حرم حضرت علی بن موسی الرضا (ع)